

Öğretmen Adayı Öğrencilerin Bilişim Teknolojilerini Etik Kullanımlarının İncelenmesi*

Ethical usage of information technologies by teacher candidates

Ömer Beyhan¹, Hayriye Sultan Tunç²

¹Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Konya

²Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Özet

Bu çalışmada bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan etik sorunlar ve öğretmen aday öğrencilerinin bilişim teknolojilerini etik olmayan şekilde kullanımlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma 2010–2011 eğitim-öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Mesleki Eğitim Fakültesi ve Teknik Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören, bilgisayar dersi almış veya almakta olan üçüncü sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan ve beş faktörden oluşan ölçeği 423 öğrenci yanıtlamıştır. Araştırmada verilerin çözümlenmesinde SPSS 17 programı kullanılmış, frekans ve yüzde değerleri analizi, aritmetik ortalama, standart sapma ve Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında; bilgisayar ve internet kullanmayı çok iyi bilen öğrencilerin bilişim teknolojilerini daha etik dışı kullandıkları, diğer öğrenciler arasında ise bilgisayar ve internet kullanım düzeyi arttıkça etik dışı kullanımın da arttığı görülmüştür. Araştırma bulguları, bilgisayar ve internet kullanım düzeyi “orta” olan öğrencilerin bilişim teknolojilerini diğer öğrencilere göre daha etik kullandıklarını göstermiştir.

Anahtar sözcükler: Bilgisayar, bilişim teknolojileri, etik, internet.

Abstract

It is aimed in this study to analyze the ethical problems arising from the technologic progress and to research of non-ethical usage of information technologies by teacher candidates. The study was conducted with 423 junior students who were the students of Technical Education Faculty, Vocational Education Faculty and Ahmet Keleşoğlu Education Faculty in Konya and took or have taken computer courses in 2010-2011 education-instruction term. The scale used in the study and comprising of five factors has been responded by 423 students. SPSS 17 software was used to analyze the collected data. Frequency, percentage analysis, arithmetic mean, standard deviation, and Kruskal-Wallis H test were applied. The result of the study revealed that the students who use computer and internet very well use information technologies more non-ethical, while non-ethical use also increases among other students as the level of computer and internet use increases. The results showed that students who use computer and internet “at a fair level” use information technologies more ethical compared to other students.

Key words: Computer, ethical usage, information technologies, internet.

“**E**tik (ahlak felsefesi), insan ilişkilerinde iyi ile kötü, doğru ile yanlış, sorumluluk ile sorumsuzluk niteliklerinin geçerlik ölçütlerini belirlemeye, yerleşik davranış kurallarını irdeleyerek saplantı ve önyargılara açıklık kazandırmaya yönelik kavramsal çözümlerdir” (Yıldırım, 2000, p. 9). Etik, davranışları yönlendiren davranış standartlarını veya sosyal normları belirler (Resnik, 2004, p. 31). İn-

sanları etik anlamda davranışa yönlendiren bazı temel kriterler vardır. Etik değerler, kişiler için, insanlarla ilişkilerinde gerçekleştirebilecekleri eylem ve yaşantı olanaklarıdır (Kuçuradi, 1996, p. 184). Bu tanımlar bazında iletişim teknolojileri ve etik kavramını birlikte kullanarak bilişim teknolojilerini kullanırken yapılmaması gereken ve yanlış davranışların bilişim teknolojilerinin etik dışı kullanımı kavramı ile tanımlamanın amaca daha

İletişim / Correspondence:

Yrd. Doç. Dr. Ömer Beyhan
Necmettin Erbakan Üniversitesi,
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi,
Karacıhan Mahallesi, Ankara
Caddesi No:74 Karatay, Konya
Tel: +90 332 235 61 00
e-posta: obeyhan@konya.edu.tr

Yükseköğretim Dergisi 2012;2(2):85-94. © 2012 Deomed

Geliş tarihi / Received: Şubat / February 5, 2012; Kabul tarihi / Accepted: Nisan / April 24, 2012;

Online yayın tarihi / Published online: Temmuz / July 30, 2012

*Bu çalışma 27-29 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar (UYK-2011) kongresinde yapılan sunumun güncellenmiş halidir.

Çevrimiçi erişim / Online aviablele at: www.yuksekogretim.org • doi:10.2399/yod.12.014 • Karekod / QR code:

uygun olacağı düşünülmüştür. Araştırmada bundan sonra bilişim teknolojilerinin etik dışı kullanımı ifadesi ile internet ve bilgisayar kullanılırken toplum ve yasalar tarafından yanlış kabul edilen ve yapılmaması gereken davranışlardan söz edilmektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren daha çok bilgiye, daha kısa zamanda, daha kolay ulaşmakta, bilgiyi paylaşmakta, istediğimiz sayıda kişiye, kuruma kısa zamanda, kolayca yaymakta ve daha çok bilgiyi depolayabilmekteyiz. İnternetle birlikte yaşanan gelişmelerin, bu değişim ve gelişim üzerinde büyük etkisi olduğunu çoğumuz kabul etmekteyiz (Dedeoğlu, 2001, p. 14). İnternet, akla gelebilecek hemen her konuda sınırsız bilgiye ulaşmanın en kolay yollarından biridir. İnternet üzerinde dolaşan bilgiler, kişisel nitelikli yazışmalar, şifreler, parolalar olabileceği gibi çeşitli konularda yazılmış yazılar, reklamlar, ürün tanıtımı gibi konular hakkında da olabilir. Bilgiye ulaşmanın bu kadar kolay olduğu bir ortamda bilginin güvenilirliği konusunda da çeşitli sorunlar yaşanmaktadır (Şeker, 2005, p. 84-85). Yeni teknolojilerin kullanılmaya başlamasıyla beraber eski medya araçlarında görülen etik sorunlar ve yeni teknolojinin yarattığı etik sorunlar karma bir şekilde yeni teknolojiler üzerinde görülmeye başlanmıştır (Vural, 2006, p. 33)

Son yıllarda bilişimin yaşantımızı etkileyiş şekliyle güvenlik sorunu daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Kişisel haklar, fikri mülkiyet hakları, ticari sırlar, sistem kalitesi, yaşam kalitesi ve sorumluluk-yükümlülük konuları güvenlik sorununu kapsamaktadır. Kredi kartı hesabımıza ulaşılır mı? Virüs, bilgisayarımızı mahveder mi? Mevduat hesabım güvende mi? İşyerimizin bilgisayarları yetkisiz kullanıma kapalı mı? Şirketimizin bilgileri güvenlik içinde mi? Bunlar ve bunların dışında hep var olan diğer güvenlik sorunları yaşam kalitemizi düşürmektedir (Dedeoğlu, 2001, p. 16-17). Herhangi bir internet erişim süreci içinde yer alan taraflar, yalnızca sanal olarak bir araya geldikleri ve coğrafi olarak çok değişik bölgelerde bulunabildikleri için, internet sınırları inanılmaz boyutta zorlamaktadır. Bu durum, internetle ilgili konuşma özgürlüğü ve sansür konuları gibi yasal düzenlemelerde, pek çok kez önemli bir ikileme neden olmaktadır (Spinello, 2006). Yeni Türk Ceza Kanunu'nda bilişim alanında suçlar başlığı altında düzenlenen suçlar arasında bilişim sistemine girme suçu, sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme suçu, banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması, çocuk pornografisi suçları, elektronik imzaya yönelik suçlar, spam olayları, fikri haklara yönelik ihlaller vardır (Tarcan, 2005).

Günümüzde öğrencilerin derse karşı ilgi ve motivasyonunu artırtmak, öğrenme süresini kesintisiz ve canlı tutmak, bilginin kalıcılığını sağlamak amacıyla bir eğitim teknolojisi aracı olarak bilgisayarlardan yararlanma kaçınılmaz hale gelmiştir (Erkan ve Güneş, 2003, p. 26)

İnternet artık sadece bilgiye erişme aracı olarak değil, bilgi yayma aracı olarak da kullanılmaktadır. İnternet üzerinden ya-

pılan yayınların denetimi güç olduğundan, zararlı yayınların yapılması için uygun bir ortam sağlamaktadır (Adalı, 2001).

Klasik uygulamada veriler, kapalı kapılar ardında kilitli dolaplarda tutulurken günümüzde, bilgisayar ortamında tutulmaktadır. Bu durum bilgiye erişimde büyük kolaylıklar sağlanmasına karşın, kötü niyetli kişilerin saldırısına karşı zayıflık göstermektedir. Zayıflık ağırlıklı olarak internetten kaynaklanmaktadır. İnternetin tasarımı yapılırken, bugün eriştiği düzey tam olarak öngörülemediği, dolayısıyla güvenlik önlemleri yeterince alınamamıştır (Adalı, 2001).

Günümüzde tüm disiplinleri hemen hemen aynı anda etkileyen elektronik ortamı iletişim ya da yaygın adıyla internet kullanımının yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan önemli pek çok etik sorun vardır (Oğuzertem, 2001). Örneğin bir sistemdeki gizli bilgileri hileli yollarla almak, kötü ve anlamsız maillerle insanları rahatsız etmek, sistemin kaynaklarını kullanıp sistemi yavaşlatmak, arka arkaya e-mail göndererek başkalarının e-mail kutularını doldurmak, ağ üzerinde kanunlarla belirlenmiş kuralların dışına çıkmak kişiler hukuku açısından problem yaratmaktadır. İnternet sitelerinde yazı ve resim yoluyla kişinin gerek şeref ve haysiyetine gerekse özel hayatı ve sırlarına tecavüz edilebilmektedir. Elektronik gazetecilik, basılı olanlardan daha hızlı ve kolay şekilde kullanıcıya ulaşabilmektedir. Başka amaçlarla oluşturulan web sitelerinde de kişilik hakkına tecavüz edecek, özellikle reklam amacıyla resmin yayınlanması ve benzeri yayınların yapıldığı görülmektedir (Sırabası, 2003, p. 128).

Bilişim teknolojilerinin etik kullanımı konusu bilgisayar ve internet kullanımının ortaya çıkması ile araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Maner, 1970'li yılların sonlarında bilgisayarın ek etik sorunlar getirmediğini mevcut etik dışı kullanım sorunlarının şeklini değiştirdiğini ileri sürmüştür. 1990'lı yılların başlarında Gotterbarn, bilgisayar etiğinin iyi uygulama ve kodlar standardındaki gelişme ve ilerlemeye bağlı profesyonel etik olarak görülmesi gerektiğini düşünmüştür (Bynum, 2000). Haines ve Leonard (2007), bilişim teknolojileri bağlamında etik kararları ve özellikleri test etmek amacıyla bir araştırma yapmışlar ve etik karar almayı etkileyen faktörler arasındaki ilişkinin karmaşık olduğu, ahlaki amacı saptarken farklı faktörlerin bireyler için daha önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Türkiye'de de konu üzerinde öğretmen, öğrenci ve velilerin iletişim teknolojilerinin etik kullanımları konusunda çalışmalar yapılmış ve konunun önemsendiği gözlenmiştir (Örenel, 2005; Odabaşı, 2005; Şahin, 2006; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Görkey, 2008; Kuzu, 2009; Uysal, 2010).

Araştırmamızın Amacı

Günümüzde öğretmen yetiştirme sürecinde öğretmen adaylarının bilgisayar ve bilişim teknolojilerini kullanımları da, önem kazanmaktadır. Bu amaçla, "öğretmen adayı öğrencile-

rin bilişim teknolojilerini etik kullanımları ne durumdadır?” sorusu bu araştırmanın amacını oluşturmuştur. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap bulmaya çalışılmıştır:

- Öğretmen adayı öğrencilerin bilişim teknolojilerini etik kullanımları ne durumdadır?
- Öğretmen adayı öğrencilerin bilgisayar kullanım düzeyleri ile bilişim teknolojilerini etik kullanım tanımlayıcı istatistik sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Öğretmen adayı öğrencilerin internet kullanım düzeyleri ile bilişim teknolojilerini etik kullanım tanımlayıcı istatistik sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, değişkenler arasında karşılaştırmalı incelemeyi içeren ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli geçmişte ve halen var olan durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Korelasyon türü, iki ya da daha çok değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 1998, p. 79-81).

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Türkiye’de öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Bu anlamda amaçlı örnekleme yöntemi pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olur. Bundan dolayı, araştırmada, amaçlı örnekleme yöntemi izlenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2010-2011 eğitim/öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde okuyan ve fakülte öğrenci sayıları ile orantılı olarak belirlenen Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Mesleki Eğitim Fakültesi ve Teknik Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören, bilgisayar dersi almış veya almakta olan üçüncü sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma için 450 öğretmen adayı “Etik Olmayan Bilgisayar Kullanım Davranışları Ölçeği”ni” yanıtlamıştır. 423 ölçek değerlendirmeye alınmıştır. 27 ölçek ise eksik ve hatalı doldurulduğu için değerlendirme dışında tutulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin bilişim teknolojilerini etik kullanımlarına ilişkin görüş ve davranışlarını belirlemek amacıyla Namlu ve Odabaşı’nın (2007) hazırlamış oldukları “Etik Olmayan Bilgisayar Kullanım Davranışları Ölçeği” isimli beşli likert tipi ölçek kullanılmıştır (■ Ek 1). Araştırma anketi, iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde kişisel bilgiler ile ilgili sorular, ikinci bölümde ise “Bilgisayar Kullanım Davranışları” soruları yer almaktadır. İkinci bölümde bulunan sorular ■ Tablo 1’de gösterilen beş faktör altında toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Etik dışı kullanım puanları hesaplanırken çok uygun seçeneğine 5 puan, uygun seçeneğine 4 puan, kararsızım seçeneğine 3 puan, uygun değil seçeneğine 2 puan ve hiç uygundeğil seçeneğine 1 puan verilmiştir. Seksen soru puanlarının ortalaması ile elde edilebilecek en yüksek etik dışı kullanım puanı ortalaması beş, en küçük bir olabilecektir. Verileri değerlendirilmesinde 1-1.80 arası ortalama puan “çok düşük” derecede etik dışı kullanım, 1.81-2.60 arası ortalama puan “düşük” derecede etik dışı kullanım, 2.61-3.40 arası ortalama puan “orta” derecede etik dışı kullanım, 3.41-4.20 arası ortalama puan “yüksek” derecede etik dışı kullanım ve 4.21-5.00 arası ortalama puan “çok yüksek” derecede etik dışı kullanım olarak ölçüt alınmıştır. Verilerin analizi SPSS 17.0 paket programı kullanılarak yapılmış ve alt problemlerin istatistiksel analizlerinde frekans ve yüzde değerleri analizi, aritmetik ortalama, standart sapma, Kolmogorov-Smirnov testi ve Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2007).

Bulgular ve Tartışma

Öğretmen Adayı Öğrencilerin Bilişim Teknolojilerini Etik Dışı Kullanım Durumları

Araştırmaya katılan öğrencilerin faktörlere göre bilişim teknolojilerini etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonuçları ■ Tablo 2’de görüldüğü gibidir. Seksen sorunun tanımlayıcı istatistik sonuçlarının ortalaması ile elde edilen etik dışı

■ **Tablo 1.** Ölçek sorularının faktörlere göre dağılım tablosu

Sıra no	Faktör ismi	Soru numaraları
1	Fikri mülkiyet	31, 33, 36, 38, 51, 52, 53, 60, 61, 68, 69, 70, 71, 72, 73
2	Toplumsal etki	40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 54, 55, 57, 64, 67, 76, 77, 79, 80
3	Güvenlik ve kalite	2, 3, 4, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 62, 63
4	Ağ doğruluğu	6, 7, 8, 10, 22, 25, 27, 65
5	Bilgi doğruluğu	28, 29, 30, 34

■ **Tablo 2.** Öğretmen adayı öğrencilerin bilişim teknolojilerini etik dışı kullanım puanları

Faktör	Sorular ve özet içerikleri	N	Ort.	St. Sap.	
Fikri mülkiyet	S31 Bedel ödemedi yazılım kopyalama	423	2.31	1.41	
	S33 Lisans kırma programı kullanma	423	2.32	1.42	
	S36 Lisanslı belgeleri izinsiz kullanma	423	1.96	1.20	
	S38 Yazılımın sosyal hayata etkisine dikkat etmeme	423	3.15	1.46	
	S51 Lisanslı programlara internetten erişim verme	423	2.58	1.41	
	S52 Program lisanslarını internetten dağıtma	423	2.36	1.37	
	S53 Lisans kırma programlarını internetten dağıtma	423	2.14	1.28	
	S60 Başkasına ait adresleri alıp daha pahalıya satma	423	1.57	1.00	
	S61 Web sayfasına gizli linkler kurma	423	1.91	1.14	
	S68 Lisanslı program CD'lerini kopyalama	423	2.52	1.42	
	S69 Korsan çoğaltılmış lisanslı program CD'si satma	423	1.95	1.29	
	S70 Müzik CD'lerini mp3 formatına çevirip satma	423	2.26	1.37	
	S71 mp3 müzik dosyalarını 24 saatten çok kullanım	423	2.85	1.47	
	S72 mp3 müzik dosyalarını internetten dağıtma	423	2.60	1.40	
	S73 mp3 müzik dosyalarını CD'ye basıp dağıtma	423	2.60	1.40	
	Toplumsal etki	S40 Sanal ortamda kişileri rahatsız etme	423	1.61	1.01
		S41 Sanal ortamda kişileri maddi zarara sokma	423	1.28	0.65
S42 Bilgisayarı gerçek dışı bilgi yaymakta kullanma		423	1.59	0.95	
S43 Bilgisayarı tehdit ve şantaj için kullanma		423	1.42	0.85	
S44 Bilgisayarda toplumu rahatsız eden propaganda		423	1.58	1.02	
S45 Şiddet içerikli oyunları çocuklara oynatma		423	1.83	1.21	
S46 Şiddet içerikli film CD'lerini çocuklara oynatma		423	1.81	1.21	
S47 İnternet kafelere küçük yaşta çocuk alma		423	1.83	1.16	
S50 Web sitesinde aldatıcı bağlantılar kurma		423	1.74	0.97	
S54 Web sitesi yöneticisinin elindeki adresleri dağıtma		423	1.63	0.90	
S55 Web sitesinde klavye okuyucu program kullanma		423	1.79	1.11	
S57 Kumar sitelerinde hileli program kullanma		423	1.70	1.21	
S64 Web sitesinde çok fazla pop-up sayfalar kullanma		423	2.18	1.22	
S67 İnternet bankacılığında hesaplara müdahale		423	1.45	0.88	
S76 Kütüphane, okul laboratuvarı vb. yerlere filtersiz bağlantı		423	1.78	1.08	
S77 Okul bilgisayarını kendi amacı için kullanma		423	1.56	0.93	
S79 Öğrenci gelişim düzeyine uymayan oyun oynatma		423	1.51	0.87	
S80 Bilgisayarda başkalarına ait dosyaları silme	423	1.55	1.02		
Güvenlik ve kalite	S2 Kendine ait olmayan araçlara zarar verme	423	1.41	0.84	
	S3 Kişisel çıkar için bilgisayar yazılımına zarar verme	423	1.43	0.89	
	S4 Sahibinde habersiz hard diskteki bilgileri kopyalama	423	1.53	0.98	
	S5 Bilgisayar arızalarından teknikerin haksız kazancı	423	1.50	0.90	
	S11 Alınan malı sahibinde habersiz herkese verme	423	1.46	0.82	
	S12 Kullanıcı talebi olmadan porno gönderme	423	1.33	0.90	
	S13 Kasıtlı olarak virüslü mail gönderme	423	1.45	0.95	
	S14 Başkasının bilgilerini izinsiz kendi amacına kullanma	423	1.55	0.95	
	S15 Özel bilgileri ele geçirici programlar yazma	423	1.74	1.09	
	S17 Başkalarını bilgisayar dosyalarını izinsiz karış.	423	1.70	0.99	
	S18 Kişisel çıkar için başkasının bilgisayarına girme	423	1.69	1.08	
	S20 Başkasını bilgilerini izinsiz web sitesine gönderme	423	1.35	0.77	
	S62 İnternet yolu ile kişinin izni olmadan bağlantısını kullanma	423	1.78	1.11	
	S63 İnternet yolu ile başkalarının web sayfasına saldırı	423	1.64	1.05	

■ **Tablo 2.** [devamı] Öğretmen adayı öğrencilerin bilişim teknolojilerini etik dışı kullanım puanları

Faktör	Sorular ve özet içerikleri	N	Ort.	St. Sap.
Ağ doğruluğu	S6 Üye olmayanlara reklam amaçlı mail gönderme	423	2.22	1.26
	S7 Haber grubuna reklam amaçlı mail gönderme	423	2.45	1.31
	S8 Cep telefonuna reklam amaçlı mail gönderme	423	2.31	1.34
	S10 Rahatsız edici izinsiz mail gönderme	423	1.73	1.04
	S22 Servis sağlayıcılarda kapasite üzeri çalışma	423	2.22	1.15
	S25 Bilgisayar ağını gereksiz meşgul etme	423	1.97	1.41
	S27 Servis sağlayıcı maillerini uzun süre saklama	423	2.11	1.17
	S65 Sipariş programa istek dışı linkler ekleme	423	1.78	0.97
Bilgi doğruluğu	S28 Başkasının haz programı kendinin gibi tanıtmak	423	1.86	1.12
	S29 Başkalarının işlerini kaynak göstermeden kullanma	423	1.87	1.02
	S30 Başkalarını bilgilerini kendininmiş gibi kullanma	423	1.64	0.97
	S34 Başkalarının program kodlarını kendininmiş gibi kullanma	423	1.77	1.18

kullanım tanımlayıcı istatistik sonucu 1.38 bulunmuştur. Yukarıda verilen ölçüte göre öğretmen adayı öğrencilerin bilişim teknolojilerini etik dışı kullanımının çok düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Öğretmen adayı öğrencilerin bilişim teknolojilerini etik dışı kullanımının çok düşük düzeyde olduğu söylenirken, araştırmacının aşağıda söz edilen kuşkuvarlıklarının da göz önünde bulundurulması uygun olacaktır. Özellikle, araştırmacının izinsiz program indirme ve kopyalama işlemlerinin öğrenciler arasında çok yaygın kullanımda olduğu gözlemi ile bu sonuç örtüşmemektedir. Bu durum karşısında şu sorular akla gelebilir. Öğrenciler anket sorularına samimi doğru cevaplar verememiş olabilir mi? Ya da anket için yeteri özeni göstermemiş olabilir mi? Bu durum anket türü araştırmaların temel sınırlılıklarından birisi olarak açıklanabilir. Ama öğrenciler etik dışı olan bir davranışı çoğunluk tarafından yapılıyor diye etik davranış gibi algılar hale gelmiş ise, değerlerde aşınmalar olduğundan söz etmek gerekebilir. Böyle bir durum ise farklı bir araştırma konusu olabilir.

Faktör kapsamına alınan sorular incelendiğinde 1.28 aritmetik ortalama ile “Sanal ortamda insanları maddi olarak zor duruma sokmak” şeklinde içeriği olan 41. soru en düşük ve 3.15 aritmetik ortalama ile “Ödev hazırlayan sitelere ödev yaptırma” şeklinde içeriği olan 38. soru en yüksek etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonucunu almıştır. Mevcut tanımlayıcı istatistik sonuçlar öğrencilerin çok düşük ve orta düzeyler arasında bilişim teknolojilerini etik dışı kullandıklarını göstermektedir.

Fikri mülkiyet faktörü bazında tanımlayıcı istatistik sonuçları incelendiğinde; 1.57 aritmetik ortalama ile “Başkalarına ait

alan adlarını satın alarak, daha fazlasına başka şahıslara satmak” şeklinde içeriği olan 60. soru en düşük ve 3.15 aritmetik ortalama ile “Yazılımın sosyal hayata etkisine dikkat etmeme” şeklinde içeriği olan 38. soru en yüksek etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonucunu almıştır.

Toplumsal etki faktörü bazında tanımlayıcı istatistik sonuçlar incelendiğinde; 1.28 aritmetik ortalama ile “Sanal ortamda insanları maddi olarak zor duruma sokmak” şeklinde içeriği olan 41. soru en düşük ve 2.18 aritmetik ortalama ile “Web sitelerinde çok fazla sayıda pop-up sayfalar kullanma” şeklinde içeriği olan 64. soru en yüksek etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonucunu almıştır.

Güvenlik ve kalite faktörü bazında tanımlayıcı istatistik sonuçlar incelendiğinde; 1.33 aritmetik ortalama ile “Kullanıcının talebi olmadığı halde, porno içerikli mail gönderme” şeklinde içeriği olan 12. soru en düşük ve 1.78 aritmetik ortalama ile “İnterneti kullanarak, kişinin izni olmadan bilgisayarının bağlantısını kullanmak” şeklinde içeriği olan 62. soru en yüksek etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonucunu almıştır.

Ağ doğruluğu faktörü bazında tanımlayıcı istatistik sonuçlar incelendiğinde; 1.73 aritmetik ortalama ile “Maddi amaçlı zincir mail gönderme” şeklinde içeriği olan 10. soru en düşük ve 2.45 aritmetik ortalama ile “Haber grubuna reklam amaçlı mail gönderme” şeklinde içeriği olan 7. soru en yüksek etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonucunu almıştır.

Bilgi doğruluğu faktörü bazında tanımlayıcı istatistik sonuçlar incelendiğinde; 1.64 aritmetik ortalama ile “Bilgisayar-daki başkalarının bilgilerini kendisininmiş gibi kullanmak” şeklinde içeriği olan 30. soru en düşük ve 1.87 aritmetik orta-

lama ile “Başkalarının yaptığı çalışmaları kaynak göstermeden kullanma” şeklinde içeriği olan 29. soru en yüksek etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonucunu almıştır.

Öğrencilerin Bilgisayar Kullanım Düzeyleri ile Bilişim Teknolojilerini Etik Kullanımı Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları Arasındaki Fark

Araştırmaya katılan öğrencilerin faktör bazında bilgisayar kullanım düzeylerini tanımlayan görüşlerinin istatistikleri Tablo 3’de verilmiştir. Burada verilen N değerlerine ve verilerin normal dağılıma uygunluğu tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına göre öğrencilerin faktörlere dağılımı parametrik olmayan bir dağılım göstermektedir. Öğrencilerin bilgisayar kullanım düzeylerine göre faktörler arasında anlamlı bir fark olup olmadığını görmek amacıyla 0.05 anlamlılık düzeyinde Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır (Tablo 3). Öğrencilerin bilgisayar kullanım düzeyleri ile bilişim teknolojilerini etik olarak kullanımları arasında fikri mülkiyet, toplumsal

etki, ağ doğrulama ve toplam tanımlayıcı istatistik sonuç boyutunda anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Öğrenciler tarafından “hiç bilmiyorum” seçeneğinin işaretlenmemesi, tüm lisans düzeyi öğrencilerin az da olsa bilgisayar kullanabildiği sonucunu çıkarmamıza dayanak olmaktadır.

Öğrencilerin İnternet Kullanım Düzeyleri ile Bilişim Teknolojilerini Etik Kullanımı Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları Arasındaki Fark

Araştırmaya katılan öğrencilerin faktör bazında internet kullanım düzeylerini tanımlayan görüşlerinin istatistikleri Tablo 4’de verilmiştir. Burada verilen N değerlerine ve verilerin normal dağılıma uygunluğu tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına göre öğrencilerin faktörlere dağılımı parametrik olmayan bir dağılım göstermektedir. Öğrencilerin faktörlere dağılımı parametrik olmayan bir dağılım gösterdiğinden, öğrencilerin internet kullanım düzeylerine göre faktörler arasında anlamlı bir fark olup olmadığını görmek

Tablo 3. Bilişim teknolojilerinin etik kullanım-bilgisayar kullanım düzeyi istatistikleri; Kruskal-Wallis H testi sonuçları (n=423)

	Bilgisayar kullanma	N	Arit. Ort.	Ki-kare	sd	p
Fikri mülkiyet	Düşük	26	205.38	22.73	3	0.00
	Orta	141	185.76			
	İyi	199	212.83			
	Çok iyi	57	277.04			
Toplumsal etki	Düşük	26	210.29	7.86	3	0.04
	Orta	141	200.48			
	İyi	199	208.62			
	Çok iyi	57	253.07			
Güvenlik ve kalite	Düşük	26	219.15	6.38	3	0.09
	Orta	141	210.93			
	İyi	199	201.67			
	Çok iyi	57	247.46			
Ağ doğruluğu	Düşük	26	216.31	7.87	3	0.04
	Orta	141	205.24			
	İyi	199	204.31			
	Çok iyi	57	253.60			
Bilgi doğruluğu	Düşük	26	211.46	3.51	3	0.03
	Orta	141	207.78			
	İyi	199	207.13			
	Çok iyi	57	239.67			
Etik dışı kullanım	Düşük	26	208.85	13.10	3	0.00
	Orta	141	196.18			
	İyi	199	208.55			
	Çok iyi	57	264.64			

amacıyla 0.05 anlamlılık düzeyinde Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır (■ Tablo 4). Öğrencilerin internet kullanım düzeyleri ile bilişim teknolojilerini etik olarak kullanımları arasında fikri mülkiyet ve toplam tanımlayıcı istatistik sonuçları boyutunda anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir.

Analiz sonuçları, her bir faktör için ayrı ayrı incelendiğinde, etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonuçları fikri mülkiyet ve toplam etik dışı kullanım faktörü için anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Buna dayanarak tüm öğretmen adaylarının bilgisayar ve internet kullanımlarında fikri mülkiyet ihlalleri yaptığını söyleyebiliriz.

Öğrenciler tarafından bilgisayar ve internet kullanım düzeyi olarak belirtilen “hiç bilmiyorum” seçeneğinin işaretlenmiş olması tüm öğretmen adaylarının az da olsa bilgisayar ve internet kullanım bilgisine sahip olduğu sonucunu vermektedir. Farklı bir ifade ile tüm öğretmen adayları bilgisayar ve internet kullanabilir düzeydedir.

Öğrencilerin bilişim teknolojilerini etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonuçlarına göre bilgisayar ve internet kullanım düzeyleri sonuçları paralellik göstermektedir. Öğrencilerden bilgisayar ve internet kullanım düzeylerini “çok iyi” olarak belirtenlerin bilişim teknolojilerini daha etik dışı amaçlarla kullandıkları görülmektedir. Bunları bilgisayar ve internet kullanım düzeylerini “iyi” ve “düşük” olarak belirten öğrenciler izlemektedir. En etik kullananlar ise “orta” düzeyde bilgisayar ve internet kullandığını belirten öğrencilerdir. Bilgisayar ve internet kullanım düzeyi etik dışı kullanımı aynı düzeyde etkilemektedir.

Erdem (2008), tarafından öğretmen adayları ile yapılan benzer bir araştırma sonuçları incelendiğinde ise bilgisayar kullanım düzeyleri “çok iyi” ve “iyi” olan öğretmen adaylarının orta düzey kullanıcılar göre daha etik dışı davrandıkları sonucuna varılmıştır (Erdem, 2008, p. 81-83). Bu sonuç çalışmamızın bilgisayar kullanım düzeyleri alt probleminin sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

■ **Tablo 4.** Bilişim teknolojilerinin etik kullanım-internet kullanım düzeyi istatistikleri; Kruskal-Wallis H testi sonuçları (n=423)

	İnternet kullanımı	N	Arit. Ort.	Ki-kare	sd	p
Fikri mülkiyet	Düşük	16	216.94	24.14	3	0.00
	Orta	102	175.30			
	İyi	221	209.09			
	Çok iyi	84	263.29			
Toplumsal etki	Düşük	16	230.28	6.68	3	0.83
	Orta	102	188.94			
	İyi	221	213.06			
	Çok iyi	84	233.74			
Güvenlik ve kalite	Düşük	16	197.94	4.98	3	0.17
	Orta	102	192.07			
	İyi	221	215.32			
	Çok iyi	84	230.13			
Ağ doğruluğu	Düşük	16	203.25	5.78	3	0.12
	Orta	102	195.73			
	İyi	221	210.22			
	Çok iyi	84	238.10			
Bilgi doğruluğu	Düşük	16	192.91	5.78	3	0.12
	Orta	102	195.35			
	İyi	221	211.84			
	Çok iyi	84	236.29			
Etik dışı kullanım	Düşük	16	210.88	12.45	3	0.00
	Orta	102	183.97			
	İyi	221	211.52			
	Çok iyi	84	247.51			

Erdem (2008), tarafından yapılan çalışmaya göre öğretmen adaylarının internet kullanım düzeyleri bilişim teknolojilerini etik kullanım davranışlarını etkilememektedir (Erdem, 2008, p. 85-87). Bu sonuç çalışmamızın internet kullanım alt problemi sonuçları ile farklılık göstermektedir

Sonuç

Öğretmen adayı öğrencilerin bilişim teknolojilerini etik kullanımının hangi düzeyde olduğu ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Öğrencilerden bilgisayar kullanım düzeylerini “çok iyi” olarak belirtenlerin bilişim teknolojilerini daha etik dışı amaçlarla kullandıkları sonucuna varılmıştır. Bunları eşit tanımlayıcı istatistik sonucuyla bilgisayar kullanım düzeylerini “iyi” ve “düşük” olarak belirten öğrenciler izlemektedir. En etik kullananlar ise “orta” düzeyde bilgisayar kullandığını belirten öğrencilerdir. Bilgisayar kullanım düzeyi arttıkça etik dışı kullanımın da arttığı söylenebilir. Faktör bazında sadece fikri mülkiyet, toplumsal etki, ağ doğrulama ve toplam tanımlayıcı istatistik sonuçları boyutunda anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Güvenlik ve kalite faktörü için anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanım düzeyleri incelendiğinde bilgisayar ve internet kullanım düzeylerinde paralel sonuçlara ulaşılmıştır.

Bu sonuçlara dayanarak politika yapıcılara ve uygulayıcılara aşağıda hususlar önerilebilir. İletişim teknolojilerinin kullanımını günümüzde büyük bir ivme ile artmaktadır. Bu kullanımda etik değerlerin yıpranmasını önlemek amaçlı bilişim teknolojileri uygulamaları ders programlarına bilişim teknolojilerinin etik kullanımını konusunun eklenmesi uygun olacaktır. Öğretmen adaylarını yetiştiren uygulayıcı öğretmenler tarafından ödev ve uygulamalar planlanırken, öğrencilerin iletişim araçlarından kolayca elde edilebilecek türde ödevler yerine daha özgün uygulamaları planlamaları ya da ödev ve uygulamaların değerlendirmesinde etik dışı uygulamalarla elde edilip edilmediği bir değerlendirme kriteri olarak dikkate alınabilir.

Kaynaklar

- Adalı, E. (2001). İnternet suçları. *Bilişim ve İnternet Teknolojilerinin Ceza Hukuku Açısından Doğurduğu Yeni Sorunlar*. 24 Mart 2001, Bursa, 35-39.
- Bynum, T. (2000). *A very short story of computer ethics*. 11 Aralık 2010 tarihinde <<http://plato.stanford.edu/entries/ethics-computer>> adresinden erişildi.
- Büyükoztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimlerde veri analizi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Dedeoğlu, G. (2001). *Etik ve bilişim*. Ankara: Türkiye Bilişim Derneği Yayınları.
- Erdem, Z. (2008). *Öğretmen adaylarının bilişim teknolojilerini kullanımının etik açıdan değerlendirilmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Erdur-Baker Ö. ve Kavşut, F. (2007). *Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık*. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Erkan, K. ve Güneş, A. (2003). *Temel bilgi teknolojisi kullanımı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Görkey, D. (2008). *İnternet reklamcılığı: Etik ve hukuk sorunsalı*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Haines, L. ve Leonard, L. N. K. (2007). Individual characteristics and ethical decision-making in an IT context. *Journal of Management & Data Systems*, 107(1), 5-20. 28 Aralık 2010 tarihinde <<http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewPDF.jsp?Filename=html/Output/Published/EmeraldFullTextArticle/Pdf/0291070101.pdf>> adresinden erişildi.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara, Nobel Yayınevi.
- Kuzu, A. (2009). Problems related to computer ethics: Origins of the problems and suggested solutions. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 8(2): 9.
- Namlu, A. G. ve Odabaşı, H. F. (2007). Unethical computer using behavior scale: A study of reliability and validity on Turkish university students. *Computers & Education* 48 (2007) 205-215.
- Odabaşı, F. (2005). Parent's views on internet use. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(1): 5.
- Oğuzertem, Y. A. (2001). Eğitim için internet, internet için eğitim, Elektronik iletişim ve etik. *Bilgi ve Toplum*, 23-30.
- Örenel, S. (2005). *Öğretmenlerin mesleki etik ilkeleri kapsamındaki davranışlarının ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin algularıyla değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Resnik, D. B. (2004). *Bilim etiği: Giriş*. (Çeviren: Vicdan Mutlu). İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Sırabası, V. (2003). *İnternet ve radyo-televizyon aracılığıyla kişilik haklarına tecavüz*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Spinello, R. A. (2006). *Cyberethics: Morality and law in cyberspace*. Boston: Jones and Bartlett Publishers.
- Şahin, F. (2006). *Ortaöğretim programlarının etik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şeker, T. B. (2005). *İnternet ve bilgi açığı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tarcan, A. (2005). *İnternet ve toplum*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuçuradi, I. (1996). *Etik* (2. baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Türk Felsefesi ya da Simurg Dizisi: 5.
- Uysal, Ö. (2010). Considering ethics while using web tools. *4. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu, 24-26 Eylül 2010* (s. 1045-1051). Konya: Maya Akademi.
- Vural, B. A. (2006). *Bilgi iletişim teknolojileri ve yansımaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, Cemal (2000). *Çağdaş felsefe sözlüğü: Terimler, öğretiler, filozoflar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

■ Ek 1. Etik Olmayan Bilgisayar Kullanım Davranışları Ölçeği

Değerli Öğretmen adayı,

Size sunulan bu anket, bilgisayar etiğine ilişkin görüş ve tutumlarınızı belirlemeyi amaçlayarak desenlenmiştir. Uygulamanın doğrudan içinde bulunan kişiler olarak sizlerin görüş ve önerileri bu araştırmanın sonuçları bakımından büyük değer taşımaktadır.

Sizlerden istenilen, ölçme aracında yer alan soruları dikkatle okuyup, size en uygun gelen yanıtı belirlemenizdir. Yanıtlarınızın yanlış olması söz konusu olmayıp, önemli olan sizin kendi görüşünüzdür.

Araştırma anketi, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgiler ile ilgili sorular, ikinci bölümde ise bilgisayar etiği ile ilgili sorular yer almaktadır. Bu ankete vereceğiniz bilgiler sadece bilimsel amaçlı kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Anketlerde ad-soyad gibi sizin kimliğinizi belli edecek herhangi bir bilgi koymayınız. Bu nedenle, **lütfen sorulara gerçekçi yanıtlar veriniz ve yanıtız soru bırakmamaya özen gösteriniz.**

Ankete ayırdığınız zaman, gösterdiğiniz ilgi ve katkılarınız için çok teşekkür ederiz.

Bölüm 1. Kişisel bilgiler

1	Cinsiyetiniz	Kız ☐	Erkek ☐				
2	Yaşınız	13-14 ☐	15-16 ☐	17-18 ☐	19 ve üzeri ☐		
3	Ailenizin yaşadığı yer	Köy ☐	İlçe ☐	İl ☐			
4	Ailenizin sosyo-ekonomik durumu:	500 TL ve altı ☐	501-1000 TL ☐	1001-1500 TL ☐	1501-2000 TL ☐	2001 ve üzeri ☐	
5	Kaçıncı sınıftasınız?						
6	Alanınız (varsa):						
7	Dalınız (varsa):						
8	Kendinize ait bilgisayarınız var mı?	Evet ☐	Hayır ☐				
9	Bilgisayar kullanım düzeyiniz:	Hiç bilmiyorum ☐	Düşük ☐	Orta ☐	İyi ☐	Çok iyi ☐	
10	Kaldığınız yerde internet var mı?	Evet ☐	Hayır ☐				
11	İnternet kullanım düzeyiniz:	Hiç bilmiyorum ☐	Düşük ☐	Orta ☐	İyi ☐	Çok iyi ☐	
12	Haftada kaç saat internete bağlı kalıyorsunuz?	Hiç ☐	0-5 ☐	5-10 ☐	10-15 ☐	15'den fazla ☐	
13	Dosya transferi yapabiliyorum	Evet ☐	Hayır ☐				
14	İnternette dosya indirebiliyorum	Evet ☐	Hayır ☐				
15	Web sayfası tasarlayabilirim	Hiç ☐	Düşük ☐	Orta ☐	İyi ☐	Çok iyi ☐	
16	Çeşitli programlama dillerinde program yazabiliyorum	Hiç ☐	Düşük ☐	Orta ☐	İyi ☐	Çok iyi ☐	

Bölüm 2. Bilgisayar etiği ile ilgili sorular

	Çok uygun	Uygun	Kararsızım	Uygun değil	Hiç uygun değil
1	☐	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐	☐
5	☐	☐	☐	☐	☐
6	☐	☐	☐	☐	☐
7	☐	☐	☐	☐	☐
8	☐	☐	☐	☐	☐
9	☐	☐	☐	☐	☐
10	☐	☐	☐	☐	☐
11	☐	☐	☐	☐	☐
12	☐	☐	☐	☐	☐
13	☐	☐	☐	☐	☐
14	☐	☐	☐	☐	☐
15	☐	☐	☐	☐	☐
16	☐	☐	☐	☐	☐
17	☐	☐	☐	☐	☐
18	☐	☐	☐	☐	☐
19	☐	☐	☐	☐	☐
20	☐	☐	☐	☐	☐
21	☐	☐	☐	☐	☐
22	☐	☐	☐	☐	☐
23	☐	☐	☐	☐	☐

24	Kullanıcı tarafından, servis aksatmalarına sebep olacak davranışlarda bulunma	☐	☐	☐	☐	☐
25	Bilgisayar ağını gereksiz yere meşgul etme	☐	☐	☐	☐	☐
26	Servis sağlayıcıları tarafından, üye bilgi ve mailleini, üyenin bilgisi dışında, farklı insanlara izletme	☐	☐	☐	☐	☐
27	Servis sağlayıcıları tarafından, okunup silinen mailleri uzun süre saklama	☐	☐	☐	☐	☐
28	Başkalarının geliştirdiği yazılımları ara yüzünde küçük değişikliklerle kendininmiş gibi gösterme	☐	☐	☐	☐	☐
29	Başkalarının yaptığı çalışmalarını kaynak göstermeden kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
30	Bilgisayardaki başkalarının bilgilerini kendisininmiş gibi kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
31	Bedeli ödenmemiş yazılım kopyalayarak kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
32	Başka insanların entelektüel bilgilerini kendine mal etme	☐	☐	☐	☐	☐
33	Lisans kırma programları kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
34	Başkalarının hazırladığı programların kodlarını ele geçirerek, kendininmiş gibi kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
35	Başkalarının hazırladığı programları kırarak kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
36	Lisanslı fotoğraf, resim ve animasyonlar gibi öğeleri sahibinden izin almadan kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
37	Yazılan programın sosyal hayata etkisini göz ardı etme	☐	☐	☐	☐	☐
38	Ödev hazırlayan sitelere ödev yaptırma	☐	☐	☐	☐	☐
39	Hazır yapılmış ödevleri internetten edinerek kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
40	Sanal ortamın avantajını kullanarak kişileri rahatsız etmek	☐	☐	☐	☐	☐
41	Sanal ortamda insanları maddi olarak zor duruma sokmak	☐	☐	☐	☐	☐
42	Bilgisayarı gerçek dışı bilgi yaymak için kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
43	Bilgisayarı tehdit ve şantaj aracı olarak kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
44	Bilgisayarlar yardımıyla toplumsal rahatsızlık veren veya kişiye zarar veren propaganda yapma	☐	☐	☐	☐	☐
45	Şiddet içerikli bilgisayar oyunlarını çocuklara oynatma	☐	☐	☐	☐	☐
46	Şiddet içerikli film CD'lerini çocuklara izletme	☐	☐	☐	☐	☐
47	İnternet kafelerde para için küçük yaşlardaki çocukların bilgisayar kullanmalarına izin verme	☐	☐	☐	☐	☐
48	Çalışanların izni olmadan bilgisayarlarını, amirlerinin izlemesi	☐	☐	☐	☐	☐
49	Bilgisayarı gerçek dışı bilgi yaymak için kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
50	Web sitelerinde, dialer programları başka bir program gibi gösterilerek ya da otomatik olarak ziyaretçinin bilgisayarına kurdurma	☐	☐	☐	☐	☐
51	Lisanslı programlara internetten erişim verme	☐	☐	☐	☐	☐
52	Program lisanslarını internetten dağıtma	☐	☐	☐	☐	☐
53	Lisans kırma programlarını internetten dağıtma	☐	☐	☐	☐	☐
54	Web sitesi yöneticilerinin, ellerindeki kullanıcı kayıtlarını başka kişilere dağıtması	☐	☐	☐	☐	☐
55	Web sitesine, gizli program olarak klavye okuyucu program koyma	☐	☐	☐	☐	☐
56	Gerçekleştirilen bir web sitesinde kullanılan objeleri kaynak belirtmeden kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
57	Kumar sitelerinde hileli program kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
58	Hileli yollarla sanal açık attırmaya girme	☐	☐	☐	☐	☐
59	Başkalarının hazırladığı sitelere zarar verme	☐	☐	☐	☐	☐
60	Başkalarına ait alan adlarını satın alarak, daha fazlasına şahsa satma	☐	☐	☐	☐	☐
61	Web sayfalarına gizli linkler koyma	☐	☐	☐	☐	☐
62	İnterneti kullanarak, kişinin izni olmadan bilgisayarının bağlantısını kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
63	İnterneti kullanarak, diğer kullanıcıların bilgisayarlarına saldırıda bulunma	☐	☐	☐	☐	☐
64	Web sitelerinde çok fazla sayıda pop-up sayfalar kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
65	Sipariş üzerine hazırlanan bir web sitesine talepkarın istekleri dışında bilgiler-linkler bulundurma	☐	☐	☐	☐	☐
66	Site tanımlarını arama motoruna yanlış verme	☐	☐	☐	☐	☐
67	İnternet bankacılığı kullanan kişilerin bilgilerini ele geçirerek hesaplarına müdahale etme	☐	☐	☐	☐	☐
68	Lisanslı program CD'lerini kopyalama	☐	☐	☐	☐	☐
69	Korsan olarak çoğaltılmış lisanslı programlara ait CD'leri satma	☐	☐	☐	☐	☐
70	Müzik dosyalarını Mp3 formatına çevirerek satma	☐	☐	☐	☐	☐
71	Mp3 müzik dosyalarını 24 saatten uzun süre kişisel bilgisayarda tutma	☐	☐	☐	☐	☐
72	Mp3 müzik dosyalarını internetten dağıtma	☐	☐	☐	☐	☐
73	Mp3 müzik dosyalarını CD'ye basarak dağıtma	☐	☐	☐	☐	☐
74	Sohbet odalarında gerçek dışı bilgiler verme	☐	☐	☐	☐	☐
75	Sohbet odalarında uygunsuz konuşmalar yapma	☐	☐	☐	☐	☐
76	Kütüphane, okul laboratuvarı gibi özellikle çocukların kullanımına açık yerlerde filtresiz bağlantı kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
77	Okulun bilgisayar laboratuvarında bulunan araç gereçleri kendi çıkarları için kullanma	☐	☐	☐	☐	☐
78	Okulun demirbaş eşyalarını kullanılmaz gösterip kendi mülkiyetine geçirme	☐	☐	☐	☐	☐
79	Öğrencilerin ve çocukların gelişim düzeylerine uymayan bilgisayar ortamları sunma	☐	☐	☐	☐	☐
80	Bilgisayarda başkasına ait olan dosyaları silme	☐	☐	☐	☐	☐